

20
26

BARCELONA

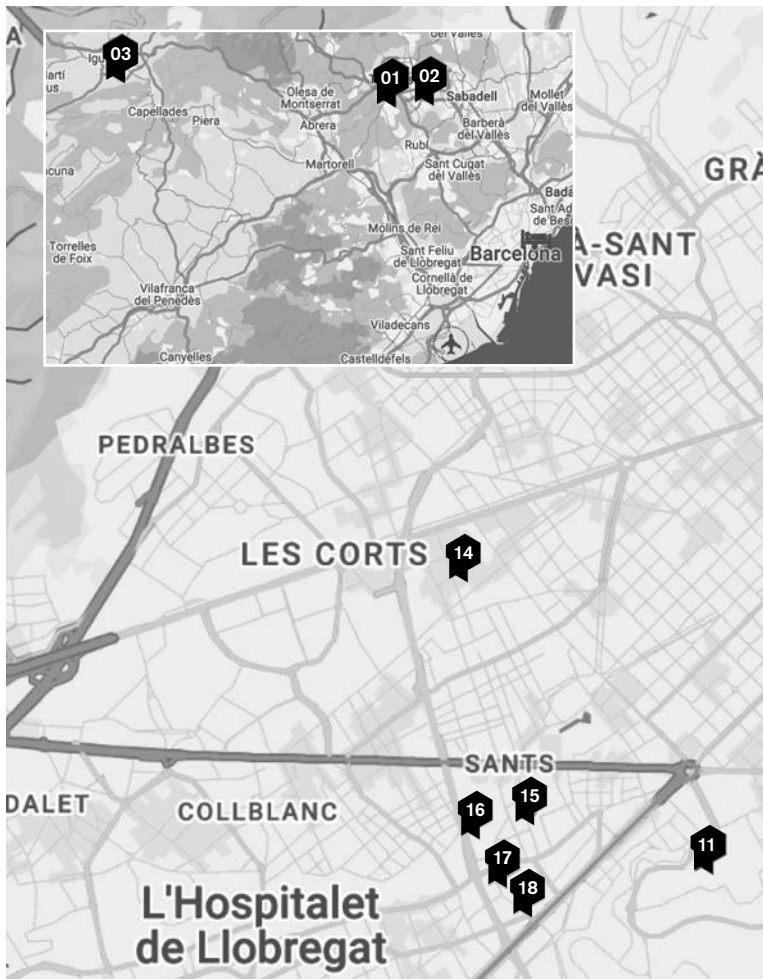
ARCHIPEL

20

26

BARCELONA

Inhoudstafel

Overzichtskaart projecten	2
Inhoudsopgave	5
Inleiding	6
01 Rehabilitation of Vapor Cortès Prodis 1923	24
02 Building 111	26
03 Cementiri Nou d'Igualada	28
04 Sala Beckett – Obrador Internacional de Dramatúrgia	30
05 Mercat dels Encants	32
06 Torre Glòries	34
07 Museu Can Framis	36
08 Biblioteca Gabriel García Márquez	38
09 MUHBA Oliva Artés	40
10 Biblioteca CRAI de la Ciutadella (Dipòsit de les Aigües)	42
11 Pavelló Mies van der Rohe	44
12 Fundació Joan Miró	46
13 Fàbrica Moritz Jean Nouvel	48
14 Civic Centre Cristalleries Planell	50
15 Civic Centre Lleialtat Santsenca	52
16 Jardins de la Rambla de Sants	54
17 La Borda Housing Cooperative	56
18 Parc de Can Batlló	58
19 Biblioteca Sant Antoni–Joan Oliver	60
20 Filmoteca de Catalunya	62

BOOMING BARCELONA

Dompel je onder in de nueva onda van architectuur in en rond Barcelona.

Begin jaren '90 werd Barcelona een toeristische hotspot. De Olympische spelen van 1992 waren de motor om de stad op te kuisen en te transformeren in een grootstad met zon, zee, architectuur en kunst. Ook Archipel reisde af en bewonderde naast de meesterwerken van Gaudi ook nieuwe projecten van Boffil, Gehry, Isozaki, Calatrava en een jongere Spaanse garde. De architectuur was toonaangevend en vernieuwend, de Spaanse bouwkunst stond minder bekend om zijn vakmanschap of detaillering.

Ondertussen komen jaarlijks 16 miljoen bezoekers paraderen op de Ramblas of voor de Sagrada Familia, niet veel minder dan in Amsterdam, Parijs of London. Sporadisch verzet de bevolking zich tegen deze druk. Barcelona was in de lade terechtgekomen van plat massatoerisme, maar graaf je een beetje dieper, dan ontdek je de rijkdom en de vernieuwingskracht. Jonge architectenbureaus mengen hedendaags met het bestaan-

de patrimonium en doen dat soms ingenieus, soms minutieus gedetailleerd, zoals bvb BAAS Arquitectura, terwijl H Architectes zeer hard inzet om eco-tech oplossingen architecturaal vorm te geven.

Transformaties van historische en industriële gebouwen illustreren de kracht van adaptief hergebruik. Denk maar aan het Sala Beckett theater van Flores y Prats waar oa elke deur hergebruikt wordt en het splinternieuwe La Borda park wat een industrieel site transformeert naar een oase van groen.

Dit wordt ook internationaal gewaardeerd, zowel in 2022 als in 2024 ging de Emerging EUmies Awards naar een Barcelonees project, La Borda van Lacol in 2022 en de Biblioteca Gabriel Garcia Marquez van SUMA in 2024.

Montjuic: een architecturaal epicentrum van Barcelona in transformatie.

De historische heuvel van Barcelona vindt zichzelf opnieuw uit, terwijl de Fira zich opmaakt voor het eeuwfeest van de Wereldtentoonstelling van 1929.

De evolutie van Montjuïc: van strategische hulpbron tot culturele ruimte

De alomtegenwoordige heuvel van Montjuïc, grenzend aan het centrum van Barcelona, heeft in de geschiedenis en de ontwikkeling van de stad altijd een belangrijke rol gespeeld: eerst als steengroeve en uitkijkpunt, daarna als strategische militaire plek met de bouw van het fort in de 17de eeuw, en uiteindelijk, vanaf de 19de eeuw, als locatie van de begraafplaats.

Vanaf 1929 werd Montjuïc echter een centrum van commerciële en culturele activiteit, in de eerste plaats dankzij de organisatie van de Wereldtentoonstelling van 1929 in Barcelona. Een opeenvolging van bouwprojecten en landschappelijke ingrepen, met name die voor de Olympische Spelen van 1992, voegde activiteiten zoals sport en beurzen toe of verankerde ze. Zo werd Montjuïc, het grootste stadspark van de stad, een geliefde zone voor ontspanning van de inwoners en een trekpleister voor architectuurliefhebbers.

De metamorfose van Montjuïc: de Wereldtentoonstelling van 1929

Naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling van 1929 onderging de berg Montjuïc een ingrijpende landschappelijke en architecturale transformatie, die hem tot een van de meest emblematische plekken van de stad maakte. Op basis van een ontwerp van Josep Puig i Cadafalch werden de hellingen van Montjuïc gedeeltelijk bebouwd, werd de Avinguda de la Reina Maria Cristina aangelegd en werden gebouwen opgetrokken voor de verschillende activiteiten van de tentoonstelling.

Daartoe behoorde het Palau Nacional, ontworpen door Eugenio Cendoya en Enric Catà, een monumentaal werk in eclectische stijl dat bedoeld was als het belangrijkste decor van het evenement en dat vandaag het Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) huisvest.

Tegen alle verwachtingen in bleek het belangrijkste en meest invloedrijke gebouw van het evenement er een te zijn dat weinig te maken had met de heersende principes en de academische esthetiek van het complex. Het

ongewone Duitse paviljoen, klein en zonder duidelijke functie, belichaamde daarentegen de idealen van de nieuwe rationalistische architectuur die door de Weimarrepubliek en het Bauhaus werd uitgedragen. Het paviljoen, ontworpen door Mies van der Rohe en Lilly Reich, gaf gestalte aan concepten zoals de open plattegrond, transparantie en asymmetrische compositie, mogelijk gemaakt door het gebruik van revolutionaire bouwsystemen.

Het contrast tussen dit emblematische werk van de moderne beweging en de andere, in de traditie gewortelde gebouwen in de omgeving symboliseert het naast elkaar bestaan van twee uiteenlopende en tegengestelde lijnen in de architecturale ontwikkeling van het Europa van het interbellum.

De consolidatie van Montjuïc als cultureel centrum

In 1934 opende het Museum voor Catalaanse Kunst (het huidige MNAC), het eerste belangrijke museum op Montjuïc, zijn deuren in het Palau Nacional. In de daaropvolgende decen-

nia veranderde de berg echter maar langzaam, met af en toe stedenbouwkundige en landschappelijke verbeteringen, maar zonder grote transformaties.

Pas in de jaren 1970 beleefde Montjuïc een nieuwe culturele bloei met de opening van twee bijkomende musea. Het Etnologisch Museum van Barcelona, ontworpen door Bonaventura Bassegoda, Jesús López, Antoni Lozoya en Joan Puigdemengolas, opende in 1973 zijn deuren in een interessant gebouw van baksteen en beton, opgebouwd uit zeshoekige modules.

Kort daarna, in 1975, werd de Fundació Joan Miró ingehuldigd, wat de symbolische terugkeer van architect Josep Lluís Sert naar Barcelona markeerde. Het gebouw, in opdracht van de kunstenaar zelf, vestigde zich meteen als een meesterwerk van het late modernisme, in de geest van de principes van Grup R en het Kritisch Regionalisme. Bovendien hielp het ongewone programma, dat verder ging dan dat van een traditioneel museum, om een sector nieuw leven in te blazen waarvan de integratie in de stad nog altijd onvolledig was.

De olympische transformatie van Montjuïc

Toen Barcelona de organisatie van de Olympische Spelen van 1992 toegewezen kreeg, werd besloten om het hart van het evenement op Montjuïc te situeren, waarbij het stadion werd hergebruikt dat Pere Domènech i Roura in 1929 had gebouwd ter ondersteuning van eerdere, niet gerealiseerde olympische kandidaturen. De stedenbouwkundige ontwikkeling van het gebied werd toevertrouwd aan het bureau Correa i Milà en kreeg de naam Olympische Ring.

Naast de renovatie van het Olympisch Stadion, waarbij het oorspronkelijke ontwerp zoveel mogelijk werd gerespecteerd, omvatte het plan het ontwerp van nieuwe gebouwen die voorbestemd waren om landmarks van de stad te worden. Daartoe behoorden de communicatietoren van Santiago Calatrava, maar vooral het Palau Sant Jordi van Arata Isozaki, een overdekt sportcomplex dat in de daaropvolgende decennia uiteenlopende evenementen en concerten zou ontvangen en dat werd besproken in onze vorige blogpost “The Pritzker Prize:

A Survey of the Winners and Their Legacy in Barcelona I”.

De gebouwen van de Olympische Ring werden met elkaar verbonden door een geslaagd netwerk van pleinen, straten en tuinen. Tegelijkertijd vond een andere transformatie plaats, met minder stedelijke impact maar even vermeldenswaardig: de renovatie van het Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), toevertrouwd aan de Italiaanse Gae Aulenti en in drie fasen ingehuldigd tussen 1995 en 2004.

Tegen het midden van de jaren 1990 was Montjuïc uitgegroeid tot een sport- en cultuurcomplex, en tot een favoriete plek voor liefhebbers van goede architectuur.

De Botanische Tuin op Montjuïc: van natuurpark tot landschapsarchitectuur

Nu de culturele en recreatieve rol van Montjuïc stevig verankerd was, heeft de berg sinds het einde van de 20ste eeuw geen ingrijpende veranderingen meer ondergaan. Landschappelijke verbeteringen, uitbreidingen of renovaties

van bestaande gebouwen en weinig meer, met één uitzondering die een bijzondere vermelding verdient: de Botanische Tuin van Carlos Ferrater, Josep Lluís Canosa en Bet Figueras.

Sinds 1941 herbergde Montjuïc al een botanische tuin, al was die veel bescheidener dan de huidige. Het nieuwe project, met een oppervlakte van 15 hectare, werd in 1999 ingehuldigd en is thematisch gericht op de flora van het Middellandse Zeegebied en van regio's met een vergelijkbaar klimaat. Formeel werd het ontworpen door een raster van licht onregelmatige driehoeken over een steil hellend terrein te leggen. Het raster bakent sectoren met verschillende ecosystemen af en structureert de wandelroutes door het park, met een afwisseling van zigzaggende paden en kleine pleinen. In 2002 voegde het team van Ferrater op het terrein een gebouw toe voor het Institut Botànic de Barcelona, en in 2008 voltooide het een uitbreiding van het park. Het resultaat is een van de mooiste landschapsprojecten van de stad, met paviljoenen die met dezelfde materialen en geometrie zijn gebouwd als de rest van het complex. Zijn kwaliteiten leverden het project verschillende prijzen op, waaronder de

Ciutat de Barcelona-prijs (1999), de FAD-prijs voor buitenruimtes (2000) en een plaats als finalist voor de Mies van der Rohe-prijs (2002).

De Fira de Barcelona en de jongste update van Montjuïc

Doorheen deze hele evolutie is de Fira de Barcelona nauw verbonden gebleven met Montjuïc. De Fira, formeel opgericht in 1932, heeft in de loop der decennia talrijke evenementen en beurzen georganiseerd, aanvankelijk in de paviljoenen die voor de Tentoonstelling van 1929 waren gebouwd en die geleidelijk werden gerenoveerd. De belangrijkste veranderingen waren ongetwijfeld die voor de Olympische Spelen, toen een deel van het beursterrein werd gebruikt voor perszones en zelfs voor wedstrijden.

Vandaag kijkt de Fira de Barcelona uit naar de herdenking van het eeuwfeest van de Wereldtentoonstelling, waaruit de instelling grotendeels is voortgekomen. Met dat doel heeft ze de belangrijkste ingreep tot nu toe op haar Montjuïc-locaties gepland, met drie grote

projecten die via wedstrijden aan verschillende architectenteams werden toegewezen.

Het Palau Multifuncional van Radic, Mariné, Borque en Rueda: 2029 Artefacto

Het nieuwe Palau Multifuncional (Multifunctioneel Paleis), ontworpen door een team bestaande uit Smiljan Radic, Miquel Mariné, Beatriz Borque en César Rueda onder de naam “2029 Artefacto”, komt op de plek van het huidige Palau de Congressos, met de nadruk op transparantie en verbinding met de omgeving. De gevel aan de Avinguda de la Reina Maria Cristina krijgt een zekere monumentaliteit door haar schaal en door de grote trappen die de hele voorzijde van het gebouw zullen innemen. Boven de trappen wordt een vakwerkachtige structuur zichtbaar die het volume draagt, het visueel losmaakt van het platform en het een gevoel van lichtheid geeft.

Een van de meest onderscheidende elementen van het nieuwe gebouw wordt een opvallende, beplante brug vóór de hoofdgevel, die als

portiek zal dienen en het engagement van de architecten voor vergroening en duurzaamheid symboliseert. De 20.500 m² van het project zullen, zoals de naam aangeeft, plaats bieden aan een brede waaier van activiteiten dankzij een uiterst flexibele functionele aanpak.

Het Nou Palau de Congressos van Forgas Arquitectes, Archambac en Fernández: Umbracle

Het nieuwe congrescentrum van Barcelona komt in het huidige Palau Alfons XIII, een van de paviljoenen die Josep Puig i Cadafalch voor de Wereldtentoonstelling van 1929 ontworpen heeft. Het project van Forgas Arquitectes, Archambac (Arquitectura Sideral) en Álvaro Fernández wil het hermetische karakter van het bestaande volume omkeren door middel van een proces van extrusie, wat resulteert in nieuwe openingen naar buiten, zoals een transparant prisma van één bouwlaag dat als nieuwe hoofdingang zal dienen.

Een vernieuwde, lichtere metaalstructuur zal bijdragen tot de integratie en de flexibiliteit

van de binnenruimtes, waaronder een auditorium voor meer dan 2.000 deelnemers en multifunctionele zalen, georganiseerd rond een grote binnentuin die de bijnaam Umbracle (schaduwkas) inspireert. Het Nou Palau zou energetisch zelfvoorzienend moeten zijn, dankzij een combinatie van fotovoltatische, aerothermische en geothermische systemen.

De Fira Barcelona Innovation Hub van Bjarke Ingels Group en MIAS Arquitectura: de toegangspoort van de beurs

Het voorstel om het Palau del Vestit, ontworpen door Josep Maria Jujol en Andrés Calzada, te transformeren houdt een even radicale metamorfose in als die voor de andere gebouwen, en wordt uitgevoerd door Bjarke Ingels Group en MIAS Arquitectura.

Uitgaande van het idee van een “toegangspoort” tot het beurscomplex wordt het paviljoen, gezien de kenmerken van het project, omgedoopt tot Fira Barcelona Innovation Hub. Het belangrijkste historische element dat behouden blijft, is de klassieke zuilengalerij die

de kromming van de Plaça d'Espanya volgt en die van gevel wordt omgevormd tot peristylum. Daarachter komt een Z-vormig volume dat tweemaal onder een hoek van 90 graden knikt, waardoor tussen de zuilengalerij en de nieuwe structuur, en nog een aan de achterzijde van het paviljoen een driehoekige groenzone ontstaat.

Het project sluit ook aan bij de andere geplande verbouwingen in zijn essentiële uitgangspunten: flexibiliteit, transparantie en duurzaamheid, met in dit geval een bijzondere nadruk op technologische en functionele innovatie. Die componenten komen tot uiting in de nieuwe gevel aan de Gran Via, met metalen elementen, glas en vegetatie.

Ondanks zijn duidelijk hedendaagse taal lijkt het zigzagpatroon van de gevel geïnspireerd op de klassieke fabrieksarchitectuur, en de ritmische volumetrie gaat een geslaagde dialoog aan met de zuilengalerij van Jujol. Het zigzagpatroon wordt herhaald op de daken, met daklichten die voor maximale natuurlijke verlichting in de binnenruimtes zorgen.

Montjuïc, honderd jaar podium voor architecturale creativiteit

De heuvel van Montjuïc is een essentieel onderdeel van de geschiedenis van de stad en heeft de voorbije honderd jaar talrijke veranderingen ondergaan, waardoor hij is uitgegroeid tot een stedelijk cultureel centrum. De Fira de Barcelona is altijd verbonden geweest met dit erfgoed, en de nieuwe projecten willen haar rol verder versterken door haar infrastructuur aan te passen aan de huidige eisen inzake functionaliteit en duurzaamheid.

Tegelijkertijd plant het Museu Nacional d'Art de Catalunya een ambitieus renovatieproject, uit te voeren door H Arquitectes en Christ & Gantenbein, hetzelfde team dat verantwoordelijk is voor de uitbreiding van het Museu d'Art Contemporani de Barcelona in de wijk Raval. Het MNAC-project zal zich richten op het verbeteren van de tentoonstellingsruimtes en de toegankelijkheid, en op een betere integratie met de omgeving, in het bijzonder het Palau de Victòria Eugènia.

Deze nieuwe renovatiedrang bevestigt dat Montjuïc niet alleen opmerkelijk is om zijn

monumentale erfgoed, maar ook de toekomst tegemoet ziet als een prominente plek voor architecturale innovatie.

Tekst: Pedro Capriata

Bron: <https://www.gabarcelona.com/blog/montjuic-architectural-epicenter-tranformation/>

01 Rehabilitation of Vapor Cortès Prodis 1923

H Arquitectes

Carrer del Bruc, 70, 08224 Terrassa

Barcelona, Spanje

2024

De stedenbouwkundige opzet van deze twee lange pakhuizen met een gedeelde service straat in het midden was het enige duidelijke element dat de vele verbouwingsoperaties heeft overleefd. Het herstel en opnieuw voelbaar maken van deze tussenruimtes was daarom ook vanaf de start een belangrijk element voor H Arquitectes. De twee pakhuizen hebben een logisch opzet met

dragende wanden met repetitieve penanten en openingen, waarop ook de houten spanten liggen. De service straat was minder eenduidig, verschillende uitbreidingen hadden geleid tot een patchwork van structuren en materialen. Door het dak weg te halen en de bestrating te uniformiseren ontstaat een stedelijke ruimte die voor een buffer zorgt met de omliggende straten. De tribune trap overbrugt het hoogteverschil tussen de twee straten op de korte eindes van het complex.

In de pakhuizen wordt een extra laag toegevoegd, het langwerpige karakter wordt verzacht door volumes toe te voegen. Hierdoor krijgt het gebouw een menselijke schaal en ontstaat een aaneenschakeling van kleinere huiselijke lokalen met elk een eigen functie. De houten volumes ondersteunen secundaire liggers die de overspanning van de houten spanten verkleinen en zo de bestaande dakstructuur verstevigen. In de houten volumes ontstaan plekken die introverter zijn en een meer geborgen karakter hebben, complementair aan de ruimte die ertussen ontstaat en van buitengevel tot buitengevel beslaat. In de houten volumes wordt het dak opengewerkt waardoor er licht dieper in het volume komt. Verder is de aanpak van de binnenruimte eerder terughoudend en tracht men verder te werken met de bestaande methodieken en materialen. Zo wordt de houten dakstructuur met hout verstevigd en krijgt de buitenmuur na het isoleren een nieuwe schil in keramische steen.

Langs de buitenzijde worden de historische openingen hersteld zonder de verschillende tijdslagen uit te wissen. De samenkomst van eerdere aanpassingen, toevoegingen of nieuwe openingen geven het gebouw een karakter waar het meteen ook zijn overtuigend karakter aan ontleent.

02 Building 111

Flores y Prats

Carrer de Guipúscoa, 80,
08227 Terrassa, Barcelona
2011

De naam van het project verwijst naar de 111 appartementen die er zich bevinden. Het bureau Flores y Prats tracht in hun ontwerp de kleine gemeenschap op schaal van het bouwblok, als essentiële sociale constructie in de maatschappij, mee vorm te geven. De patio, gedefinieerd door de drie bomen, een fontein en een gekaderd zicht op het Torrebonica Park, vormt het centrale

element van het ensemble. Met ruimte voor ontmoetingen en samenkomsten allerhande vormt het hart van de gemeenschap. De terrassen en balkons van de appartementen geven er op uit en de toegang tot de appartementen verloopt ook via deze weg, zo wordt interactie tussen bewoners en bezoekers gestimuleerd. Vanaf de grote openingen in de buitengevel wordt de overgang tussen publiek en private ruimte zorgvuldig uitgewerkt. De ruimtes met verschillende sfeer en karakter volgen elkaar op en verzachten zo op een natuurlijke wijze de overgang tussen publieke ruimte en de meest private tegenhanger, de woning.

Langs de buitenzijde voelt het uniforme gebouw als een enorme rots, zorgvuldig geplaatst in zijn omgeving van dennenbomen en opgedroogde stroompjes. De buitengevel in ter plaatse gestort beton contrasteert met de zachter ontworpen en meer gefragmenteerde binnengevel. Dit contrast tussen rigide lijnen langs de buitenzijde en het meer complexe en dynamische aspect van de binnengevel wordt doorgetrokken in de plattegrond van de woningen. De doorzonappartementen met de leefruimtes langs de patio krijgen door geknikte wanden en keukenmeubels een plattegrond die op een natuurlijke wijze de woning structureert en richting geeft. Zowel in de tekeningen als in de architectuur wordt de invloed van Enric Miralles duidelijk, het kantoor waar Eva Prats en Ricardo Flores samen werkten tot ze in 1998 hun eigen kantoor startten.

Ten zuiden van het project bevindt zich 'Torresana', een complex met sociale woningen ontworpen door de Barcelonese architect Manuel de Solà-Morales i Rubió en Lucho Marcial.

03 Cementiri Nou d'Igualada

Enric Miralles & Carme Pinós
Carrer del Països Baixos, 23,
08700 Igualada, Barcelona
1985-1991

&

Igualada Crematorium
Carme Pinós
Carrer del Països Baixos, 23,
08700 Igualada, Barcelona
2016

Igualada Cemetery is voor Enric Miralles wat de Sagrada Familia is voor Antoni Gaudí. Beiden hebben wat vandaag de dag gezien wordt als hun meesterwerk nooit in een afgewerkte staat gezien. Beiden zijn uit eerbetoon ook begraven op de plek die hun carrière zoveel jaren later een gezicht geeft. Enric Miralles stierf op 3 juli 2000, op 45-jarige leeftijd, op het hoogtepunt van zijn carrière. Het nieuwe kerkhof van Igualada is een project dat gaat om symboliek en de betekenis van het leven. In een eerste aanblik lijkt het kerkhof iets weg te hebben van een verlaten steengroeve. Langzaam daal je af tot het centrale binnenplein open naar de lucht. Tijdens de wandeling word je geflankeerd door wanden opgebouwd uit betonnen nissen, waarbij een evenwicht werd gezocht tussen de vraag in de wedstrijd om het columbarium te voorzien in beton en de symbolische waarde die de architecten hechten aan het begraven in de grond. In deze afdaling is de verharding uniform beton met lange houten balken ingestort, als drijfhout in een rivier, een rivier als symbool voor de loop van

het leven, de rivier der zielen. Tijdens de verplaatsing word je je bewust van het feit dat je je naar het einde beweegt, een metafoor voor het vergankelijke leven. Want zoals architect Carme Pinós omschrijft, zijn we ook slechts een onderdeel van de natuur met de capaciteit om poëzie aan te voelen.

Achteraan rondom de binnenplaats, in een wand van schanskorven, bevinden zich verschillende crypten die zich vormen naar een lange traditie en terugkeren naar de herkenbare architectuur van een hypogeum in de woestijn.

De bovenliggende terrassen huisvesten een nooit afgewerkte kapel. In het karkas ervaar je een ruimtelijkheid die verzwaard wordt door het introvert karakter en het daglicht dat binnenvalt via daklichten met betonnen schermen alsof het fragiel houtsnijwerk betreft. Deze elementen zijn meteen ook de enige elementen in deze ruimte die detail bevatten, waardoor de leegte en ruimte het best te ervaren zijn.

Bovenop de berg waarin de kapel zit verwerkt werd in 2016 een nieuw crematorium gebouwd door Carme Pinós. De inplanting zorgt ervoor dat je het gebouw vanaf het kerkhof niet ziet om de eenheid en het evenwicht van het ensemble niet te verstoren. Toch grijpt Carme terug naar zichtbeton, een materiaal dat de site domineert en ook dit crematorium een herkenbare vormelijkheid geeft, aangevuld met keramische tegels krijgt het gebouw een meer uitnodigende uitstraling.

04 Sala Beckett – Obrador Internacional de Dramatúrgia

Flores y Prats (Ricardo Flores en Eva Prats)
Carrer de Pere IV 228,
Poblenou, Barcelona
2016

Toen Ricardo Flores en Eva Prats in 2011 het leegstaande gebouw van de arbeiderscoöperatie Pau i Justícia betraden, stapten ze naar eigen zeggen een tijdtunnel binnen. De coöperatie uit de jaren 1920 had de maat en structuur van een industriële loods, typisch voor het fabrieksverleden van Poblenou, maar de decoratie maakte er een feestruimte van: hydraulische mozaïekvloeren, houten deuren met gekleurd glas, rozetten en lijstwerk. Het gebouw was een ruïne, maar de muren waren geladen met de herinneringen van de buurt, en veel bewoners waren ooit lid geweest.

Flores & Prats wonnen de wedstrijd voor de nieuwe thuisbasis van Sala Beckett, het theater dat directeur José Sanchis Sinisterra 25 jaar lang had uitgebouwd tot een spil van het Barcelonese theaterleven. Met opvolger Toni Casares ontwikkelden zij het programma: een zaal voor 200 toeschouwers, een tweede speelruimte in de vroegere balzaal, repetitielokalen, klassen voor het lezen en schrijven van theaterteksten, kantoren, kleedkamers en een bar-restaurant voor de wijk. Ter voorbereiding bezochten ze onder meer Peter Brooks Bouffes du Nord in Parijs.

Hun uitgangspunt was niet-restauratie. De ruïne, met haar onaffe gelaagdheid van periodes, moest deelnemer worden aan een nieuwe werkelijkheid. Of, zoals de architecten het formu-

leerden: het gebouw aanpassen aan zijn nieuwe gebruik zonder zijn geesten te verjagen. Elk betekenisvol element werd geïnventariseerd en hergebruikt, van kozijnen en deuren tot tegels en stucwerk, vastgelegd in talloze tekeningen en maquettes op schaal 1:5.

De hoekopening aan Pere IV en Batista maakt de activiteiten zichtbaar vanaf de straat. Het gelijkvloers is grotendeels publiek en bijna huiselijk: bar, banken, loket. Een perifere gang laat acteurs van verschillende kanten het toneel betreden. Een dakraam boven de inkom trekt het licht door alle verdiepingen naar beneden en bindt het gebouw samen.

Het project won onder meer de New into Old Award van The Architectural Review (2019) en de Stadsprijs van Barcelona (2016), en was genomineerd voor de Mies van der Rohe Award 2017.

05 Mercat dels Encants

b720 Fermín Vázquez Arquitectos
Avinguda Meridiana
Plaça de les Glòries Catalanes, Barcelona
2013

De Mercat Fira de Bellcaire, in de volksmond Els Encants Vells, is een van de oudste markten van Europa; sommige bronnen dateren de oorsprong in de veertiende eeuw. Eeuwenlang was het een informele straatmarkt die telkens weer verplaatst werd: van de Ramblas naar de Paseo de la Explanada, naar de Voltas dels Encants, in 1888 naar de Avinguda Mistral en in 1929 naar de toenmalige stadsrand aan de Plaça de les Glòries. Daar bleef de markt meer dan tachtig jaar, met uiteindelijk zo'n 500 kramen op 15.000 m² en ongeveer 100.000 bezoekers per week.

In 2008 schreef de stad een Europese wedstrijd uit voor een permanent marktgebouw op een terrein vlakbij, aan de kruising van de Meridiana en de Glòries, nabij de Torre Agbar en de Disseny Hub. Het gebouw moest bemiddelen tussen de heraanleg van het plein en de as van de Meridiana. De grootste beperking was het terrein van amper 8.000 m², terwijl het commerciële programma meer dan het dubbele vroeg.

Het winnende voorstel van Fermín Vázquez weigerde het model van het winkelcentrum met gestapelde verdiepingen. In de plaats daarvan ontwierp het bureau een doorlopend, licht hellend platform dat zich als een lus vouwt langs kramen en kleine winkels, zodat rondlopen aanvoelt als winkelen in een voetgangersstraat. Door het vouwen van het vlak worden de verschillende straat-niveaus rond het terrein verzoend en vervaagt de notie van een begane grond. De kramen omringen als een Möbiusband een verzonken atrium waar 's ochtends de veilingen plaatsvinden,

een verwijzing naar de middeleeuwse oorsprong van de markt. Het herkenbare element is het dak: een luifel van bijna 25 meter hoog, aan alle zijden open, opgebouwd uit banden van verschillende breedte. De onderzijde in roestvrij staal, die afhankelijk van het licht goud of zilver oogt, werkt als een reusachtige spiegel die de stad en het gewoel van de markt in caleidoscopische reflecties naar binnen haalt. Onder de grond liggen twee niveaus: logistiek en een openbare parking. Het project won onder meer de AIT-Award 2014 en de WAN Award 2013.

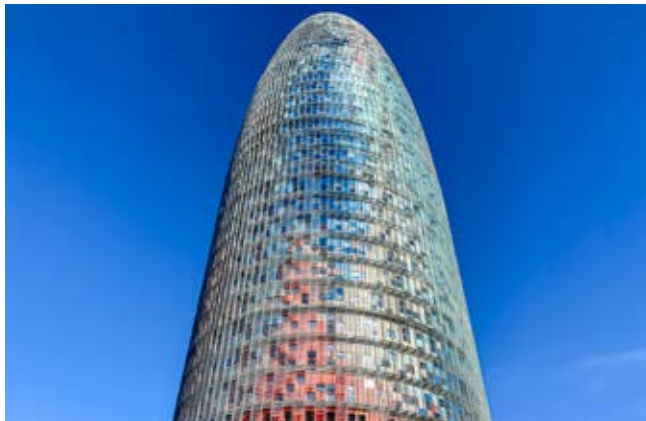
06 Torre Glòries

Ateliers Jean Nouvel met b720

2005

Fermín Vázquez Arquitectos

Avinguda Diagonal 211, Barcelona

Torre Glòries, tot 2017 bekend als Torre Agbar, werd gebouwd in opdracht van het Barcelonese waterbedrijf Aguas de Barcelona als nieuw hoofdkantoor. De bouw startte in 1999 onder ontwikkelaar Layetana; de toren opende in juni 2005 en werd in september van dat jaar ingehuldigd door de Spaanse koninklijke familie. Ze staat aan de Plaça de les Glòries, het punt dat Ildefons Cerdà als het ware centrum van de stad zag, en markeert het begin van de verlengde Diagonal die voor het Fòrum van 2004 tot aan zee werd doorgetrokken.

Nouvel benadrukte dat het “geen toren” was in de Amerikaanse zin van het woord, maar een vloeibare massa die door de grond was gebroken: een geiser onder constante druk. Hij verwees naar twee Catalaanse referenties, de gekartelde toppen van Montserrat en de spitsen van Gaudí's Sagrada Família, waarop de noordzijde van het gebouw is georiënteerd. De Barcelonezen, minder eerbiedig, noemen het “el supositori”.

Structureel bestaat het gebouw uit twee niet-concentrische ovale cilinders in gewapend beton. De kern herbergt liften en technieken; de buitenwand is doorboord met zo'n 4.349 vensteropeningen. Het beton loopt recht op tot de achttiende verdieping, versmalt daarna en maakt op de zesentwintigste plaats voor een koepel van glas en staal. In totaal telt de toren 38 verdiepingen, waarvan vier ondergronds, en meet ze 145 meter.

De gevel is een dubbele huid. Het beton is bekleed met gelakte aluminiumpanelen in aardetinten, blauw en groen die naar boven toe lichter worden; daarvoor hangen 59.619 glazen lamellen van 120 bij 30 cm, verstelbaar naargelang licht en wind. 's Nachts veranderen 4.500 LED-armaturen, ontworpen met Yann Kersalé, de toren in een scherm van wisselende kleuren. Een plan om er een Hyatt-hotel van te maken strandde in 2017. Het gebouw bleef kantoor en werd hernoemd naar het aangrenzende park.

07 Museu Can Framis

BAAS Arquitectura (Jordi Badia)
Carrer de Roc Boronat 116-126,
Poblenou, Barcelona
2009

Can Framis was de eerste fabriek van Poblenou, een textiel-complex uit de achttiende eeuw van de familie Framis dat na decennia van verval een stil monument werd voor de industrie van de wijk. Vandaag huisvest het de collectie hedendaagse Catalaanse schilderkunst van de Fundació Vila Casas, midden in het hoogtechnologische 22@-district.

Jordi Badia van BAAS vertrok van een nuchtere vaststelling: het oude Poblenou bestond grotendeels uit gebouwen zonder

enige architecturale ambitie, precair opgetrokken door voortdurende toevoegingen in uiteenlopende technieken. De weinige gecatalogeerde uitzonderingen geven een vertekend beeld. Can Framis is een typisch voorbeeld van die anonieme bouw, en het ontwerp weigert de verweerde huid op te smukken. Integendeel: net die huid vormt het contrast met de glimmende nieuwbouw eromheen.

De ingreep “dicht de wonde” door de kopgevels te consolideren en tussen de twee bestaande loodsen een nieuw volume in ruw beton te plaatsen, precies op de plek van een verdwenen derde loods. Samen met een grote luifel vormen de drie gebouwen een binnenplaats die dienst doet als foyer van het museum en als plek voor buurtactiviteiten. Hier staat Jaume Plensa's sculptuur *Dell'Arte* (1990), een schenking van de stichting aan de stad in 2012.

Een grijze verflaag beschermt de oude muren zonder hun textuur te verbergen: baksteen, natuursteen, bogen en de litten van dichtgemetselde vensters vormen een collage van alle lagen die het gebouw door de tijd heeft gekend. Binnen start het parcours op de bovenste verdieping, met de lift vanuit de foyer, en daalt ononderbroken langs 36 zalen over drie niveaus.

Het terrein ligt anderhalve meter onder het straatniveau van het Cerdà-plan, een restant van de agrarische verkaveling van vóór 1860. De tuin loopt aan de randen op om het verkeer te verbergen; klimop en witte populieren geven een melancholische, decadente sfeer die het contrast met de nieuwe omgeving versterkt. Het project won in 2010 de Stadsprijs van Barcelona en de FAD Opinieprijs.

08 Biblioteca Gabriel García Márquez

SUMA Arquitectura
(Elena Orte en Guillermo Sevillano)
Carrer del Treball 219,
La Verneda i la Pau, Barcelona
2022

De bibliotheek Gabriel García Márquez sluit een dertigjarig plan af waarmee Barcelona al zijn wijken van bibliotheken voorzag. Ze staat in La Verneda, een strijdbare arbeiderswijk in Sant Martí die jarenlang op investeringen wachtte en al even lang om haar "volkspaleis" vroeg. De erkenning volgde snel: de IFLA riep het gebouw uit tot beste nieuwe openbare bibliotheek ter wereld, en in 2024 won het de EUMies Award, de Europese prijs voor hedendaagse architectuur, in de categorie Emerging Architecture. De naamgever, de Colombiaanse Nobelprijswinnaar, woonde van 1967 tot 1975 in de stad; de collectie is gespecialiseerd in Latijns-Amerikaanse literatuur en bewaart het archief van striptekenaar Francisco Ibáñez, een buurtbewoner.

SUMA won de wedstrijd in 2015 met een onaantrekkelijk vertrekpunt: een klein rechthoekig perceel achter een politiekantoor, op een kruising van twee secundaire straten. De architecten stapelden 4.294 vierkante meter over vijf verdiepingen zonder boven de boomkruinen uit te komen, tilden het gelijkvloers op om de onderste laag licht en een tuin te geven, en herinterpreteerden op de hoek de afgeschuinde chaflán van het Eixample. Die 45-gradenlijn loopt als noord-zuidas door het hele gebouw en bepaalt de driehoekige vorm van het atrium en de drie kernen. Vier grote openingen richten zich op de bomen en de stedelijke brandpunten; het zicht op de politie wordt vermeden.

De beeldhouwde vorm, uitkragend boven een verhoogd plein dat nu Plaça Carmen Balcells heet, roept gestapelde boeken met omgevouwen bladzijden op. Een geplooid huid van gerecycleerde glasvezellamellen omhult alle vijf de gevels als een geventileerde mantel. De draagstructuur is in zichtbaar gelamineerd en kruislings gelamineerd hout, bij de opening het grootste blootgestelde houtvolume van Europa, versterkt met staal en zonder zichtbare verbindingen. Het gebouw weegt daardoor vijf keer minder dan in beton; het atrium werkt als zonneshouw en het geheel is LEED Gold gecertificeerd.

Het programma vertrekt van de vraag wat een bibliotheek in de eenentwintigste eeuw moet zijn. Het antwoord is een verzameling “ecosystemen” die digitaal niet te vervangen zijn: een Agora-Etalage bij de ingang, een Ideeënforum achter halfdoorzichtige gordijnen, een Leespaais met sofa's, schommelstoelen en hangmatten in de wintertuin. Onderaan zitten auditorium, radiostudio en buurtverenigingen, bovenaan de stilteruimtes. Een spiraaltrap verbindt alles rond de leegte.

BAAS Arquitectura Parc Central del Poblenou, Barcelona gefaseerd uitgevoerd, laatste fase 2020

In 2008 stonden de graafmachines klaar voor de industriële hal van Oliva Artés, een gebouw uit 1920 in Poblenou. Het nieuwe Parc Central zou de historische Carrer Pere IV, waaraan het gebouw onlosmakelijk verbonden was, doorsnijden. Enkele dagen voor de sloop wist een buurtvereniging voor industrieel erfgoed het stadsbestuur te overtuigen om de bouwvallige hal te behouden. Een wedstrijd in 2009 wees BAAS Arquitectura aan om er een vestiging van het Barcelonese stadsmuseum MUHBA van te maken.

Het uitgangspunt was eenvoudig: zo weinig mogelijk toevoegen en de rijkdom van het interieur laten spreken. De buitenkant was altijd ingebouwd geweest; de driebeukige hal met haar bakstenen wanden en stalen spanten was de eigenlijke kwaliteit. Alles wat het museum nodig had – trap, lift, loopbrug, luifel – werd uitgevoerd in één enkel materiaal: goudkleurig verzinkt staal. Deze nieuwe laag legt zich als een sculpturaal stratum over het bestaande en wil nadrukkelijk een figuur zijn tegen de industriële achtergrond, zonder er vreemd aan te worden. Andere ingrepen, zoals het nieuwe dak, de betonvloer, enkele leuningen en de raambeschermingen, versmelten juist met het origineel.

De soberheid die volgde op het eerste ontwerp dwong tot een opsplitsing in fasen en tot het schrappen van alles wat niet strikt noodzakelijk was. De ramen kregen translucente panelen om het originele schrijnwerk te beschermen tot een restauratie mogelijk is; eenvoudige raffiadoeken dempen het licht. Het museum opende al zonder klimaatregeling, met tentoonstellingen, lezingen, concerten

en films. Pas recent kwamen de lift, de trap naar de zolderverdieping, de bar en de langgerekte gouden luifel erbij, die de hele hoofdgevel begeleidt en het museum naar het park openstelt.

Het resultaat is, in de woorden van de architecten, iets tussen gebouw en paviljoen: onaf, in voortdurende verbouwing, en juist daardoor een pleidooi voor architecturaal hergebruik.

10 Biblioteca CRAI de la Ciutadella (Dipòsit de les Aigües)

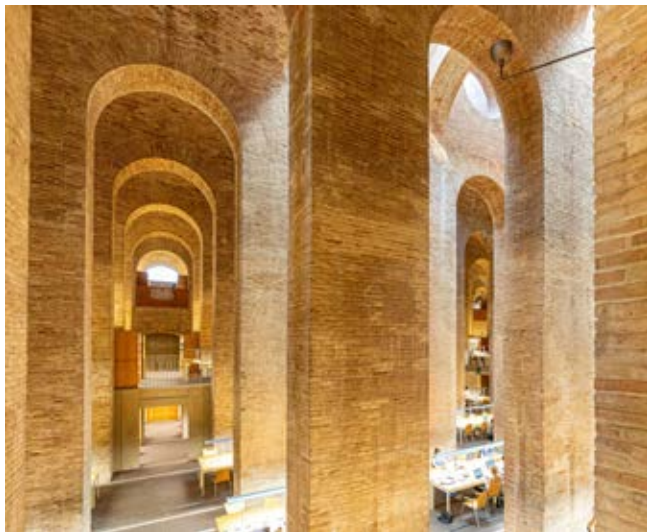
Clotet, Paricio & Associats Campus Ciutadella
Universitat Pompeu Fabra,
tegenover het Parc de la Ciutadella
1874 (Josep Fontserè) / verbouwing 1999

Aan de rand van het Parc de la Ciutadella staat een gebouw dat in zijn lange leven al waterreservoir, wereldtentoonstellingspaviljoen, hospitaal, gemeentelijk magazijn, filmstudio en rustplaats voor trekvogels is geweest. Josep Fontserè bouwde het Dipòsit de les Aigües in 1874 om de waterval en de tuinen van het park van water te voorzien. Hij volgde daarbij het model van een Romeinse cisterne: een labyrint van veertien meter hoge bakstenen bogen, verbonden door tongewelven, dat zich over 65 meter als in een spiegel herhaalt. De muren zijn een meter dik. Een jonge architectuurstudent, Antoni Gaudí, maakte de berekeningen voor de dragende elementen.

Toen de Universitat Pompeu Fabra na de Olympische Spelen van 1992 haar campus in de voormalige kazernes Jaume I en Roger de Llúria vestigde, werd het waterreservoir de hoofdbibliotheek. Lluís Clotet en Ignacio Paricio kozen voor een strategie van maximale terughoudendheid. Alle latere binnenwanden en het middendeel van de tussenvloer werden gesloopt, zodat enkel de oorspronkelijke bakstenen structuur overbleef. In het geometrische midden van het dak openden ze vijf lichtkoepels, die het zijlicht uit de bestaande vensters in balans brengen en een kaleidoscopische relatie leggen tussen interieur en dak. Het grote waterbekken bovenop, dat om veiligheidsredenen nooit volledig

gevuld mocht worden, vervingen ze door een dunne waterlaag waaruit de lichtkoepels oprijzen.

Binnenin werd, in de woorden van de architecten, meubilair tussen de bakstenen massa's geschoven. Twee geprefabriceerde betonelementen, een steun en een vloerplaat, vormen onderbroken mezzanines op drie meter hoogte langs de omtrek. Ze herbergen alle technische voorzieningen en creëren een reeks intieme studieplekken, terwijl het centrum een grote leeszaal blijft met spectaculaire hoogte. Met uitzondering van de lichtkoepels is alles demonteerbaar: Fontserès gebouw kan op elk moment weer intact tevoorschijn komen.

11 Pavelló Mies van der Rohe

Ludwig Mies van der Rohe en Lilly Reich

Avinguda de Francesc Ferrer

i Guàrdia 7, Barcelona

1929 (reconstructie 1986)

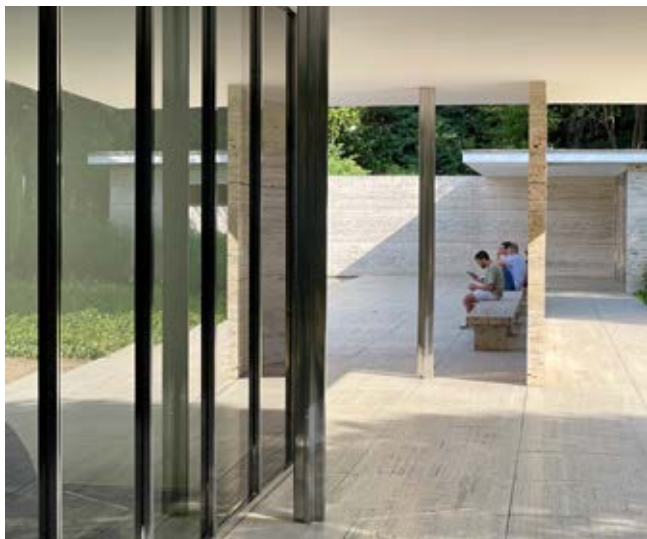
Het Duitse paviljoen voor de Wereldtentoonstelling van 1929 moest het nieuwe Duitsland van de Weimarrepubliek tonen: democratisch, vooruitstrevend, pacifistisch. Commissaris Georg von Schnitzler vroeg om een gebouw dat “de geest van een nieuw tijdperk” zou uitdrukken. Mies, die na de Weissenhofsiedlung in Stuttgart de artistieke leiding over de hele Duitse afdeling kreeg, had minder dan een jaar om het te ontwerpen. Lilly Reich, met wie hij van 1925 tot 1938 nauw samenwerkte, deelde die artistieke leiding.

Mies weigerde de oorspronkelijk toegewezen plek en koos een rustige, smalle locatie aan de voet van Montjuïc, op de route naar het Poble Espanyol. Zijn antwoord was radicaal: geen tentoonstelling, geen kunst, alleen het gebouw zelf als exhibit, bedoeld als “een ideale zone van rust” voor de vermoeide bezoeker.

Het paviljoen rust op een sokkel van travertijn. Acht slanke, chroombekte kruisvormige kolommen dragen een laag, schijnbaar zwevend dak; de wanden staan vrij in het plan en dragen niets, al is de werkelijkheid meer hybride dan de theorie. Ze zijn opgebouwd uit kostbare materialen die uitsluitend als ruimtescheiders functioneren: goudkleurig onyx, groen Tinos-marmer, travertijn en getint en melkglas. De wanden schuiven langs elkaar, vernauwen en verbreden de ruimte en sturen de bezoeker in voortdurende wendingen door het gebouw, dat bewust elke rechte doorgang over het terrein blokkeert.

Twee waterbekkens completeren de compositie. In het kleinste staat de bronzen Alba (Dageraad) van Georg Kolbe, zo geplaatst dat ze zich vermenigvuldigt in water, marmer en glas. Speciaal voor de koninklijke inhuldiging ontwierpen Mies en Reich de Barcelona-stoel, tot vandaag in productie.

Begin 1930 werd het paviljoen afgebroken. Tussen 1983 en 1986 herbouwde een groep Catalaanse architecten het op basis van tekeningen en teruggevonden funderingen, een beslissing die tot vandaag omstreden blijft: Philip Johnson vroeg zich af of een droom wel gerealiseerd moest worden. Sindsdien nodigt de Fundació Mies van der Rohe kunstenaars en architecten uit voor tijdelijke “interventies”, van SANAA, die spiraalvormige acrylwanden plaatste, tot Ai Weiwei, die de bekkens vulde met koffie en melk.

Josep Lluís Sert

(uitbreidingen Jaume Freixa, 1988 en 2000)

Av. Miramar s/n, Montjuïc

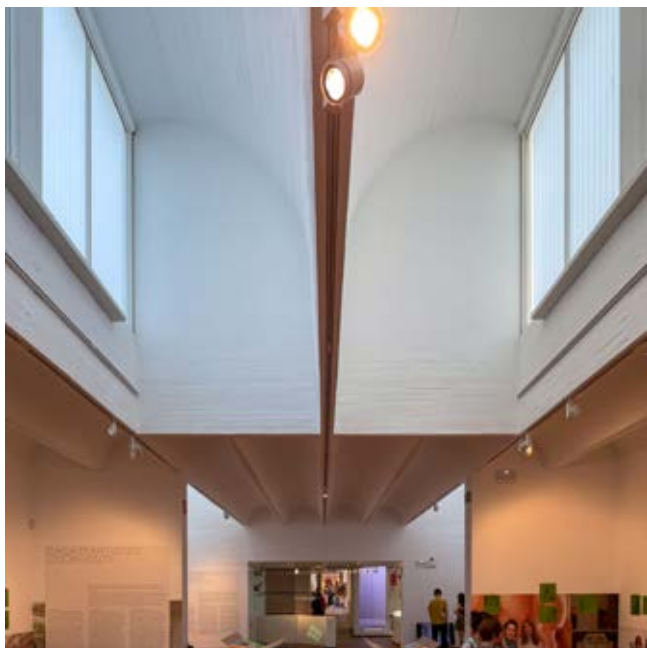
1975

Op de heuvel van Montjuïc ontwierp Josep Lluís Sert een gebouw voor het werk van zijn goede vriend Joan Miró. De opening op 10 juni 1975 was een gebeurtenis voor Barcelona, dat op dat moment nauwelijks culturele infrastructuur bezat. Het terrein in het park werd door de stad in erfpacht gegeven: kunstenaar en architect kozen het zelf, vanwege de nabijheid van de oude stad en de musea.

Sert, medeoprichter van GATPAC in 1929 en de eerste internationaal bekende Spaanse architect, bouwde hier voort op zijn Fondation Maeght in Saint-Paul-de-Vence (1964). Zijn rationalistische taal verbindt hij met mediterrane elementen: een centrale patio met olijfboom als hart van het gebouw, een dakterras, verhoogde koepellichten, rode keramische vloeren en Catalaanse gewelven. De verhoudingen zijn gebaseerd op de Modulor van Le Corbusier.

De tentoonstellingszalen liggen in een spiraal rond de patio, zodat de bezoeker geen enkele ruimte twee keer doorkruist. Niveaus worden verbonden door hellingen, en dubbelhoge zalen krijgen indirect daglicht via de lantaarns in de halve tongewelven. De zalen zijn naar buiten gesloten maar naar binnen open, zodat er steeds visueel contact blijft met het geheel. Miró wilde 'een levende plek, zonder monumentale pretenties, menselijk, met een grote variatie aan ruimtes'. Patio's, tuinen en dak zijn eveneens expositieruimte, vooral voor sculptuur en keramiek. Een tweede patio in het noorden, met fontein en waterval, opent op de stad; een derde, de Carob Tree Patio, ligt aan de oostzijde.

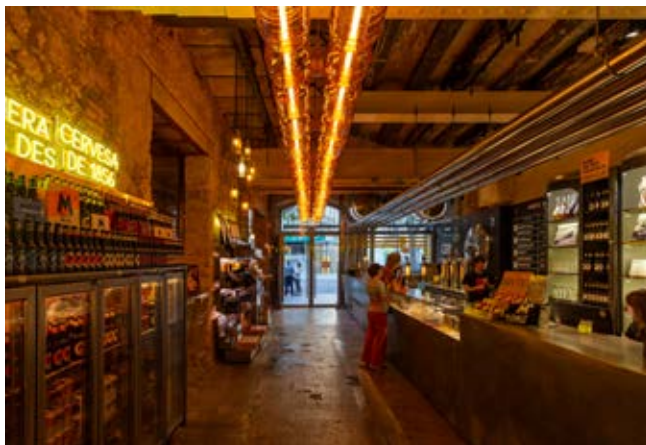
Een achthoekige toren – een vorm ontleend aan Catalaanse klokkentorens – huisvest het studiecentrum met een auditorium voor 200 personen, een archief en een bibliotheek. De draagstructuur is van gewapend beton, wit afgewerkt, met zichtbare voegen tussen dragende delen en geprefabriceerde gevelpanelen. Jaume Freixa, leerling en medewerker van Sert, breidde het gebouw tweemaal uit in de geest van het origineel.

13 Fàbrica Moritz Jean Nouvel

Ateliers Jean Nouvel

Ronda de Sant Antoni 39-41, Barcelona
2011

Louis Moritz, een Franse immigrant, opende in 1864 zijn brouwerij op de plek waar kort daarvoor de stadsmuren waren gesloopt, op de grens van het Raval en de Eixample. Hij gebruikte zelfs de stenen van de muur om zijn fabriek te bouwen. De drie gebouwen aan de Ronda de Sant Antoni vormen een zeldzame getuigenis van het industriële Barcelona van de negentiende eeuw. In de jaren 1970 verdween het merk en sloot de brouwerij; de ruimtes werden nadien gebruikt als winkels, waarbij het oorspronkelijke interieur achter muren, vloeren en plafonds verdween.

Toen de erfgenamen van Moritz het bier in 2004 nieuw leven inbliezen, vroegen ze Jean Nouvel om het gebouw opnieuw betekenis te geven. Nouvel werkte nauw samen met CEO Albert Castelló en gastronomisch directeur Jordi Vila. Het project (4.088 m² bewoonbare oppervlakte) duurde zeven jaar en werd in 2011 opgeleverd.

Nouvel wilde de schoonheid van de industriële architectuur blootleggen. Alle latere toevoegingen werden verwijderd, waarna het baksteenmetselwerk, de staalstructuur, de met kurk beklede muren, de betonnen gistkuipen, de oude machines, de goederenlift en de geglazuurde vloertegels weer tevoorschijn kwamen. Zelfs een geheime trap waarlangs de familie tijdens de Burgeroorlog vluchtte, bleef bewaard. De architect greep nauwelijks in: de 150 jaar oude muren en kolommen bleven intact, discreet ondersteund door stalen spalken, en een transparante harslaag beschermt de oude tegels.

Muren, plafonds en binnenkoeren werden opengebroken zodat daglicht binnenvalt en de driehoekige plattegrond visueel doorloopt. Draaiende lichtboxen dienen als scheidingswanden en gloeien in symbolische kleuren: geel en amber in de brasserie, rood in de wijnbar, goud in het ondergrondse restaurant. Spiegels, waaronder gespiegelde piramides, vermengen activiteiten van verschillende niveaus tot een kermisachtig effect. Op de binnenkoer plaatste botanicus Patrick Blanc een verticale tuin tegen de gebarsten baksteen.

Vandaag huisvest het gebouw een bierbar, wijnbar met 400 wijnen, brasserie, winkel, museum en in de kelder een microbrouwerij die 60 hectoliter ongepasteuriseerd bier per jaar produceert, naast restaurant en de polyvalente Sala 39.

14 Civic Centre Cristalleries Planell

H Arquitectes
Carrer del Doctor Ibáñez, 38,
Les Corts, Barcelona
2016

Het Civic Centre Cristalleries Planell is een publiek gebouw op een uitzonderlijk driehoekig perceel in de wijk Les Corts. Het project brengt verschillende functies samen, waaronder een centrum voor volwassenenonderwijs en een ruimte voor lokale verenigingen. Twee zijden van het terrein worden bepaald door de beschermde gevel van de voormalige glasfabriek Cristalle-

ries Planell, gebouwd in 1913. De uitdaging bestaat erin een hedendaagse architectuur in te voegen zonder de historische aanwezigheid van de fabriek te overschaduwen.

Het programma wordt verdeeld over vier niveaus die zich terugtrekken ten opzichte van de bestaande erfgoedgevel. Daardoor ontstaat een langgerekte binnenruimte die als atrium fungeert. Deze ruimte vormt niet alleen een overgang tussen oud en nieuw, maar zorgt ook voor natuurlijke lichtinval en werkt als thermische en akoestische buffer. Aan het andere uiteinde van het driehoekige perceel wordt dit principe herhaald, waardoor een reeks binnenhoven ontstaat die de verschillende functies met de buitenruimte verbinden.

Ook de klimaatstrategie is rechtstreeks in de architectuur geïntegreerd. De zware draagstructuur zorgt voor thermische inertie, terwijl vier opvallende zonneshouwen instaan voor de natuurlijke ventilatie. In de zomer wordt warme lucht door het schoorsteeneffect en het Venturi-effect naar boven afgevoerd; in de winter wordt de luchtbeweging beperkt om warmteverlies te voorkomen. De zonneshouwen bepalen zo niet alleen het klimaat van het gebouw, maar ook zijn karakteristieke silhouet.

De materialiteit zoekt bewust naar een dialoog met de bestaande fabriek. Keramiek en glas worden ingezet om oud en nieuw visueel met elkaar te verbinden, eerder dan de historische gevel als afzonderlijk object te behandelen. Vooral de toepassing van massieve glazen bouwstenen verwijst naar het verleden van Cristalleries Planell en brengt tegelijk extra licht in de binnenhoven. Architectuur, erfgoed en klimaatwerking worden zo samengebracht in één samenhangend systeem.

15 Civic Centre Lleialtat Santsenca

H Arquitectes
Carrer d'Olzinelles, 31,
Sants-Montjuïc, Barcelona
2017

Het Civic Centre Lleialtat Santsenca vertrekt vanuit een gebouw met een uitgesproken geschiedenis. De oorspronkelijke constructie uit 1928 was een arbeiderscoöperatie in de wijk Sants. Bij de renovatie stonden drie uitgangspunten centraal: het historische karakter begrijpen, zoveel mogelijk van het bestaande behouden en de buurt actief betrekken bij de herbestemming. Het project werd zo niet alleen een architecturale ingreep, maar ook een middel om een betekenisvolle plek opnieuw aan de gemeenschap terug te geven.

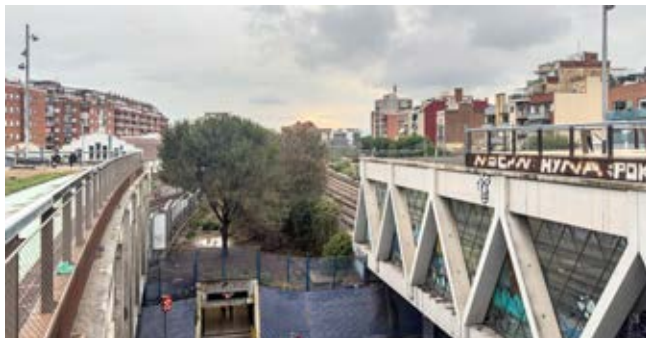
De bestaande bebouwing bestond uit drie structurele volumes. In plaats van alles te vervangen, werden de onherstelbare elementen verwijderd en bleven gevels, scheidingsmuren en belangrijke structurele onderdelen behouden. De belangrijkste ingreep is een grote longitudinale leegte die de drie bouwlichamen met elkaar verbindt. Deze nieuwe binnenstraat organiseert een geleidelijke overgang van de publieke ruimtes aan de straatzijde naar de meer private delen van het gebouw.

De opeenvolging van open ruimtes vormt uiteindelijk een centraal atrium dat licht en ventilatie tot diep in het gebouw brengt. Tegelijk wordt het atrium het hart van de circulatie, zowel horizontaal als verticaal, en creëert het nieuwe mogelijkheden voor gebruik. De trappen en loopbruggen geven de ruimte een bijna industriële uitstraling en verwijzen onder meer naar het Teatro Oficina van Lina Bo Bardi.

Ook de bestaande gevel wordt niet teruggebracht naar een vermeende oorspronkelijke toestand. De sporen van ouderdom, verkleuring en gebruik worden juist beschouwd als onderdeel van de identiteit van het gebouw. De nieuwe elementen zijn hedendaags, maar staan bewust naast de verweerde bestaande muren. Klimaatcomfort wordt grotendeels passief georganiseerd via thermische inertie, natuurlijke ventilatie, zonnewinst en een nieuwe dakstructuur. Zo wordt de geschiedenis van het gebouw niet gewist, maar leesbaar gehouden binnen een nieuwe architecturale en maatschappelijke bestemming.

16 Jardins de la Rambla de Sants

Sergi Godia + Ana Molino
Carrer d'Antoni de Capmany,
Sants-Montjuïc, Barcelona
2016

De spoorlijn die dwars door Sants loopt, vormde gedurende meer dan een eeuw een diepe snede in het stedelijke weefsel. De infrastructuur splitste de wijk over een lengte van ongeveer 800 meter in twee delen en bracht bovendien geluidsoverlast en een sterke ruimtelijke barrière met zich mee. In plaats van de spoorlijn ondergronds te brengen, werd gekozen voor een ingreep die de infrastructuur inpakt en tegelijk een nieuwe publieke ruimte creëert: een verhoogde groene rambla bovenop het spoor. Het resultaat is een langgerekt park van ongeveer 760 meter dat op sommige plaatsen tot twaalf meter boven het straatniveau uitkomt. De draagstructuur bestaat uit geprefabriceerde betonnen

elementen met diagonale liggers die herinneren aan historische spoorwegbruggen. Dankzij de transparante invullingen blijft het treinverkeer op maaiveldniveau zichtbaar. De infrastructuur wordt daardoor niet volledig verborgen, maar vormt een onderdeel van het ruimtelijke beeld.

Bovenop de spoorzone ontstaat een nieuw landschap met verschillende karakters. Een zonnige route aan de zuidzijde en een meer beschaduwde route aan de noordzijde worden verbonden door een kunstmatig reliëf met bomen, struiken en bodembedekkers. De beplanting is zorgvuldig samengesteld en zorgt voor een afwisseling van kleur, textuur en licht. Op sommige plaatsen wordt de bezoeker door de hoogte en de dichtheid van het groen bijna aan de stad onttrokken.

Drie toegangsplekken vormen de verbinding tussen de straat en het verhoogde park. Liften, trappen, roltrappen en hellingen worden opgenomen in grotere pergola's, waarin ook zonnepanelen zijn geïntegreerd. Klimplanten groeien langs de betonnen structuur en versterken geleidelijk de relatie tussen infrastructuur en landschap. De Jardins de la Rambla de Sants tonen daarmee hoe een bestaande infrastructurale barrière kan worden omgevormd tot een nieuwe stedelijke verbinding, waarin architectuur, landschap en mobiliteit elkaar versterken.

17 La Borda Housing Cooperative

Lacol Architecture Cooperative
Carrer de la Constitució, 85–89,
Sants-Montjuïc, Barcelona
2018

La Borda is een wooncoöperatie die een alternatief probeert te bieden voor de klassieke productie van collectieve huisvesting. Het project ontstond in 2012 vanuit een initiatief van bewoners die betrokken waren bij de herontwikkeling van het voormalige industrieterrein Can Batlló. Op een perceel dat door de stad Barcelona voor 75 jaar werd overgedragen, ontwikkelden toekomstige bewoners samen met architectencollectief Lacol een woonmodel waarin gebruik, collectiviteit, betaalbaarheid en duurzaamheid centraal staan. Het gebouw omvat 28 woningen, aangevuld met een uitzonderlijk groot aandeel gemeenschappelijke ruimtes. Keuken, eetruimte, wasruimte, multifunctionele lokalen, gastenkamers, fietsenberging en buitenruimtes liggen rond een centrale binnenplaats. Dit doet denken aan de traditionele corralas, waarbij wonen en collectief leven nauw met elkaar verweven zijn. De woning wordt daardoor niet langer opgevat als een volledig zelfstandige eenheid, maar als onderdeel van een groter gedeeld huis. Ook de structuur maakt deel uit van deze benadering. De eerste bouwlaag is uitgevoerd in beton, terwijl de zes bovenliggende niveaus een houten structuur in CLT vormen. Het gebouw werd bewust zonder ondergrondse parking gerealiseerd, wat niet alleen kosten en materiaalgebruik reduceerde, maar ook ruimte vrijmaakte voor technische oplossingen voor de passieve klimaatregeling.

Het centrale atrium vormt de belangrijkste bioklimatische ruimte van het gebouw. Een overkapping met een serre-achtige structuur vangt in de winter zonnewarmte op, terwijl automatische ventilatieopeningen in de zomer de warme lucht afvoeren. Bewoners spelen zelf een actieve rol in het klimaatbeheer door ramen en ventilatieopeningen af te stemmen op seizoenen en weersomstandigheden. De architectuur wordt zo niet als een afgewerkt object beschouwd, maar als een open infrastructuur die samen met haar bewoners evolueert. La Borda koppelt daarmee een uitgesproken sociale ambitie aan een concrete architectuur van hout, licht, lucht en collectieve ruimte.

18 Parc de Can Batlló

Batlleiroig Arquitectura
Carrer de Parcerisa, 32X,
Sants-Montjuïc, 08014 Barcelona
2024

Het Parc de Can Batlló maakt deel uit van de transformatie van een uitgestrekt voormalig industriegebied in het hart van de wijk La Bordeta. Het negen hectare grote terrein van de voormalige textielfabriek vormde lange tijd een fysieke en sociale barrière in de wijk. Nadat buurtbewoners in 2011 zelf het initiatief namen om het verlaten gebied opnieuw voor de gemeenschap open te stellen, groeide Can Batlló uit tot een bijzonder voorbeeld van stedelijke transformatie waarin publieke ruimte en gemeenschapswerking hand in hand gaan.

Het nieuwe park is opgevat als een eerste stap in een bredere ontwikkeling van het gebied. In plaats van meteen het volledige terrein te herontwikkelen, werd een basisstructuur aangelegd die later verder kan worden uitgebreid. Bestaande toegangen en structuren worden opnieuw gebruikt en nieuwe routes verbinden het park met het omliggende stadsweefsel. Zo wordt het voormalige fabrieksterrein geleidelijk opnieuw onderdeel van de wijk.

Landschappelijk vormt water een belangrijk uitgangspunt. Meer dan 10.000 vierkante meter verhard oppervlak werd onthard, waardoor regenwater opnieuw in de bodem kan infiltreren. Via retentiezones en beplante laagtes ontstaat een systeem dat water opvangt, vertraagt en opnieuw beschikbaar maakt voor het landschap. Inheemse beplanting versterkt bovendien de biodiversiteit en beperkt de nood aan irrigatie.

Het park combineert groen met sportvelden, speelzones, stadstuinen, wandelroutes en plekken voor ontmoeting. Bomen

en bijna 9.000 planten brengen natuur in een gebied dat jarenlang door industriële bebouwing werd gedomineerd. Tegelijk blijft de industriële geschiedenis van Can Batlló voelbaar. Het project toont hoe een verlaten productielandschap niet noodzakelijk moet worden uitgewist, maar kan worden omgevormd tot een nieuwe publieke infrastructuur waarin ecologie, recreatie, erfgoed en buurtwerking samenkomen.

19 Biblioteca Sant Antoni–Joan Oliver

RCR Arquitectes
Carrer del Comte Borrell, 44,
Eixample, Barcelona
2005

De Biblioteca Sant Antoni–Joan Oliver maakt deel uit van de stedelijke strategie om de binnengebieden van de typische bouwblokken van Barcelona opnieuw publiek toegankelijk te maken. Op een van de laatste onbebouwde percelen aan de Carrer del Comte Borrell werd niet alleen een bibliotheek gerealiseerd, maar ook een centrum voor senioren en een nieuwe publieke binnenruimte. De architectuur probeert daarbij een duidelijke relatie te leggen tussen straat en binnengebied.

Aan de straatzijde vormt een brede doorgang een soort stedelijke poort naar het hart van het bouwblok. Daarachter ontstaat een nieuw plein met bomen, zitplaatsen en andere verblijfsfuncties. De bibliotheek wordt boven deze doorgang geplaatst als een lichte, glazen leesruimte die tussen twee donkere metalen bouwvolumes lijkt te zweven. Deze zijvolumes nemen de verticale circulatie op en sluiten aan op de blinde scheidingsmuren van de omliggende woningen.

De ruimtelijke organisatie is sterk gericht op licht en beweging. De leesruimtes liggen op verschillende niveaus en worden verbonden door trappen die op de bovenste verdiepingen een meer informele omgeving voor lezen en ontmoeten creëren. Op het gelijkvloers bevindt zich een meer open programma rond het nieuwe plein. Een deel van het programma werd ondergronds ondergebracht om bovengronds zoveel mogelijk ruimte vrij te houden voor de publieke plek.

RCR Arquitectes zet in het hele project sterk in op staal. Het materiaal verschijnt in de gevels, trappen, zonwering en zelfs het meubilair. De donkere, ingetogen materialiteit vormt een bewust contrast met de kleurrijke gevels van de omliggende woongebouwen. Tegelijk verwijst de combinatie van glas, verticale schermen en overdekte tussenruimtes naar de traditionele galerijen van de Spaanse architectuur. Het resultaat is een gebouw dat niet alleen een bibliotheek huisvest, maar vooral een nieuwe publieke ruimte in het bestaande stadsblok introduceert.

20 Filмотека de Catalunya

Mateo Arquitectura
Plaça de Salvador Seguí, 1,
Ciutat Vella, Barcelona
2011

De Filмотека de Catalunya bevindt zich in de dichtbebouwde historische wijk Raval en is gewijd aan het bewaren, onderzoeken en tonen van de audiovisuele cultuur van Catalonië. Het gebouw bevat twee filmzalen, tentoonstellingsruimtes en een gespecialiseerde bibliotheek en vormt daarmee zowel een culturele instelling als een publiek ontmoetingspunt. De architectuur vertrekt vanuit de bijzondere relatie tussen het nieuwe gebouw en de ruwe, gelaagde structuur van de historische stad.

De ontwerpers wilden het gebouw in eerste instantie begrijpen als een pure structuur, zonder overbodige bekleding. De zichtbare betonnen wanden en balken maken de constructie leesbaar en reageren op de onafgewerkte en soms vervallen omgeving. De gevels staan niet los van hun context, maar nemen de sporen van de omliggende bebouwing en de bestaande stedelijke structuur mee in hun verschijningsvorm.

Een belangrijk onderdeel van het ontwerp is de manier waarop het gebouw zich naar het plein opent. In een vroege ontwerpfase werd het programma als losse fragmenten georganiseerd, waardoor een straat en een open ruimte aan de voorzijde ontstonden. Uiteindelijk werd het volledige gelijkvloers als publieke plaza opgevat. De bioscoopzalen werden ondergronds geplaatst om het bovengrondse volume zo compact mogelijk te houden. De grote ondergrondse ingreep was technisch complex door de ligging op de plaats van een voormalige middeleeuwse lagune.

Binnenin wordt de ruimte sterk bepaald door de beweging van de bezoeker. Een van de belangrijkste ruimtelijke bewegingen is de afdaling naar de donkere filmzalen. Deze overgang van het heldere stadsplein naar de duisternis van de cinema krijgt bijna een filmisch karakter, waarbij filters, reflecties en opeenvolgende lagen de relatie tussen gebouw, bezoeker en omgeving bemiddelen. De Filмотeca is daardoor meer dan een gebouw voor filmvertoningen: het is een architectuur waarin constructie, historische context, publieke ruimte en de ervaring van cinema samenvloeien.

www.archipelvzw.be
info@archipelvzw.be

Samenstelling reisgids

Eva Lo
Bruno Vanbesien
Ewout De Bleser

Fotografie

Bruno Vanbesien

Oktober 2026

Archipel

Sponsors

vola[®]

niko
Illuminating ideas.

ingh
PORCELANOSA
group

